

та кібербулінгу, а також формувати етичні норми поведінки в онлайн-просторі. Важливо створювати партнерства між освітніми установами, батьками та громадськими організаціями для спільного вирішення проблем, пов'язаних з впливом інтернету на молодь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством (заключний звіт). САУ. Харків, 2018. 277 с.

Горбова Юлія

кандидат соціологічних наук
директор Інституту соціологічних досліджень,
*Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана, Україна.*

СОЦІАЛЬНІ ТРАВМИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ МЕШКАНЦІВ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Тимчасова окупація українських територій спричинила глибокі соціальні, економічні та психологічні трансформації, які суттєво впливають на життя місцевого населення. Окупаційні умови характеризуються фізичною небезпекою, політичними репресіями, інформаційною ізоляцією та примусовою адаптацією до нових соціальних реалій. Сукупність цих факторів формує у мешканців тимчасово окупованих територій (ТОТ) стан соціальної травми, що знаходить відображення у їхніх поведінкових практиках. Дослідження цього явища є важливим кроком для розуміння впливу окупації на суспільні процеси та формування політики реінтеграції. Для емпіричного висвітлення проблематики соціальної травми, в цій роботі будуть використані результати унікального соціологічного дослідження «Настрої жителів тимчасово окупованих територій України» проведеного компанією «Active Group». Для опитування було використано метод глибинних інтерв'ю. Було опитано респондентів з п'яти тимчасово окупованих областей (*Active Group, 2024*).

Для початку, слід підкреслити, що соціальна травма є складним феноменом, який охоплює широкий спектр переживань, від індивідуальної психологічної адаптації до колективних змін у соціальній структурі. На тимчасово окупованих територіях вона формується внаслідок тривалого перебування в умовах репресивного політичного режиму, фізичної небезпеки, порушень прав людини та інформаційної ізоляції. Фізичні загрози, такі як бойові дії, зникнення людей і насильство з боку окупаційної влади, створюють постійний

стан страху серед мешканців. Політичні репресії унеможливають вільне висловлення думок, змушуючи людей адаптуватися до нових норм поведінки. Економічна нестабільність, що супроводжується втратою роботи, конфіскацією майна та руйнуванням інфраструктури, поглиблює кризові явища. Інформаційний простір контролюється окупаційною владою, обмежуючи доступ до альтернативних джерел новин, що сприяє формуванню викривленої картини реальності.

Поведінкові практики мешканців ТОТ демонструють широкий спектр адаптаційних стратегій. Одні пристосовуються до нових умов через конформізм та примусову лояльність, уникаючи конфліктів з окупаційною владою. Інші обирають стратегію вимушеної мобільності, покидаючи рідні місця у пошуках безпечніших умов життя. Водночас деякі намагаються зберегти українську ідентичність, шукаючи альтернативні способи отримання інформації та об'єднуючись у закриті соціальні групи. Однак, соціальна травма часто призводить до девіантних форм поведінки, включаючи агресію, алкоголізацію та втечу від реальності через пасивність або уникання соціальної взаємодії. У складних умовах окупації виникають і кримінальні явища, такі як мародерство, що часто пов'язане із безкарністю та відсутністю правових механізмів захисту населення.

Водночас, попри складні обставини, на ТОТ зберігаються елементи соціальної солідарності. Люди надають допомогу у критичних ситуаціях, організують евакуацію поранених, забезпечують харчування та підтримують один одного в межах локальних громад. Особливо це помітно у сільській місцевості, де міжособистісні зв'язки залишаються міцними. Проте, загалом, рівень довіри на місцевому рівні суттєво знижується через страх репресій та можливі доноси.

Соціально-психологічні наслідки тривалого перебування в умовах окупації є серйозними. Серед них - підвищена тривожність, депресивні стани, порушення соціальних зв'язків та політична апатія. Багато респондентів повідомляють про відчуття безвиході та відсутність контролю над власним життям. Крім того, наявний міжпоколінний розрив у сприйнятті війни: молодь, яка зростала під впливом окупаційної пропаганди, часто демонструє інше розуміння подій, ніж старше покоління, яке пам'ятає довоєнну Україну. Політична активність на ТОТ є вкрай низькою, оскільки будь-які форми протесту придушуються, а політичне поле монополізоване окупаційними структурами.

Одним із ключових факторів, що закріплюють соціальну травму, є інформаційна ізоляція. Окупаційні адміністрації активно використовують пропаганду для формування уявлення про Україну як «агресора», що ще більше віддаляє мешканців ТОТ від національного контексту. Контрольовані медіа не лише викривлюють факти, а й обмежують будь-які форми альтернативного мислення. У той же час, українські

інформаційні ресурси мають обмежене охоплення через репресивні заходи окупаційної влади, що ускладнює підтримку зв'язку з підконтрольними територіями.

Слід підкреслити, що окупація українських територій спричинила глибокі соціальні травми серед місцевого населення, які проявляються у зміні поведінкових стратегій, зростанні недовіри, соціальній ізоляції та політичній апатії. Інформаційна ізоляція та репресивні механізми окупаційної влади поглиблюють ці процеси, сприяючи закріпленню травматичного досвіду. Проте, попри всі труднощі, у мешканців ТОТ зберігається потенціал до соціальної взаємодопомоги та підтримки, що може стати основою для майбутньої реінтеграції. Успішне подолання соціальних травм потребує подальших соціологічних досліджень, комплексної державної політики, спрямованої на психологічну реабілітацію, соціальну адаптацію та відновлення демократичних інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Active Group. (2024, May 6). *Sentiments of the residents living in the temporarily occupied territories of Ukraine*. Active Group. <https://activegroup.com.ua/2024/05/06/nastro%20d1%97-zhiveliv-timchasovo-okupovanix-teritorij-ukra%20d1%97ni-sentiments-of-the-residents-living-in-the-temporarily-occupied-territories-of-ukraine/>

Дамян Маргарита

студентка IV курсу факультету
управління персоналом, соціології та психології
*Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана, Україна*

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ МАСОВОЮ СВІДОМІСТЮ

У сучасному інформаційному суспільстві питання управління масовою свідомістю набуває особливої актуальності та значущості. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація комунікаційних процесів та зростання ролі соціальних мереж створюють безпрецедентні можливості для впливу на колективну свідомість та формування громадської думки. Розуміння механізмів такого впливу стає критично важливим для забезпечення інформаційної безпеки суспільства та збереження демократичних цінностей [1, с. 45-52].

Дослідження механізмів управління масовою свідомістю має міждисциплінарний характер та знаходиться на перетині соціальної психології, політології, соціології та